

*Х. В. Плецан,
Тернопільська міська рада*

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ДОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО УСПІХУ

У статті проаналізовано особливості жіночого політичного лідерства крізь призму історичного аспекту та в сучасних умовах становлення незалежності України. Обґрунтовано необхідність впровадження гендерного паритету в сфері політики. Зроблено висновок, що політичного успіху жінки можна досягнути на основі принципів рівності взаємовідносин.

The paper analyzes the features of women's political leadership through the prism of historical aspects and contemporary conditions of independence of Ukraine. The necessity of gender parity in politics. The conclusion is that political success women can achieve based on the principles of equality relations.

Ключові слова: політична система, політичний успіх, гендер, політичний лідер, жіноче політичне лідерство.

Key words: political system, political success, gender and political leader, women's political leadership.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Демократизація суспільно-політичного життя України вимагає якісно нового типу політичного лідера. Проблема жінки як політичного діяча є однією з найактуальніших у сучасній суспільній, зокрема політичній науці, що приваблює увагу багатьох дослідників. Постає завдання ґрунтовного вивчення світових і вітчизняних теоретичних напрацювань з питань становлення, формування та розвитку жіночого політичного лідерства, визначення місця та ролі жінки в системі управління сучасним, зокрема українським як суспільством.

На сьогоднішній день не залишилося сфери суспільної діяльності, де б не функціонувала жінка. Незважаючи на чималу кількість законодавчих актів та норм, в політичному істеблшменті все ж таки існує проблема гендерної дискримінації. Варто зауважити, що, неодноразово спостерігаючи за публічними виступами народних обранців чи посадовців різних рангів, прослідковується тенденція не сприйняття жінки як політичного діяча. Однією з причин такої ситуації є ототожнення протягом тисячоліть політичної діяльності з чоловіком та подекуди низька самооцінка самих жінок у процесі їх самоусвідомлення та самовизначення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у розробку сучасної теорії проблематики жінки, політичного діяча зробили такі вчені, як Г. Бондаренко, В. Галаган, Н. Грицьак, Н. Захарова, О. Іваницька, О. Іващенко, А. Карпова, А. Кормич, М. Линовицька, А. Лисенко, М. Пірен, Г. Саєнко, Г. Терещенко, Г. Ткаченко, А. Трофименко, О. Цуницька, О. Ярош тощо.

В їх працях проаналізовано суспільно-політичну діяльність жінок крізь призму історичного аспекту, розглянуто проблему рівності чоловіків та жінок, роль жінок у демократизації суспільства, жіноче політичне лідерство та

Деякі люди, бачачи речі такими, які вони є, запитують: "Чому так?"

Я бачу речі такими, якими вони ніколи не були, і запитую: "Чому б ні?"

Шоу Бернард

емансипація, статус жінки як політичного діяча у суспільно-політичній сфері минулого та сьогодення.

Невирішеними частинами загальної проблеми є теоретичне обґрунтування сутності поняття та механізму формування жіночого політичного лідерства у контексті науки державного управління.

Метою цього дослідження є загальний аналіз гендерних аспектів політичного успіху. Для досягнення мети необхідно розв'язати наступні завдання: визначити основні поняття гендеру; проаналізувати суспільно-політичну діяльність жінки-політика як в історичному, так і в сучасному аспекті; визначити роль гендеру в сфері державного управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу зазначеної проблематики, позначимо базисні поняття. Гендер (gender) — категорія, що позначає соціальну особливість статі людини, на відміну від біологічної статі (sex), соціально-рольовий статус, який фіксує соціальні можливості людини — чоловіка і жінки — в усіх сферах життєдіяльності. Гендерна рівність — це категорія, що використовується для позначення процесу справедливого ставлення до жінок та чоловіків. Обидві категорії використовуються для означення процесу справедливості й покликані компенсувати історичні та соціальні перешкоди, які не дають жінкам та чоловікам існувати в рівних умовах. Гендерна рівноправність — означає рівне оцінювання суспільством подібностей та відмінностей між жінкою та чоловіком і розрізнення ролей, які вони відіграють. В свою чергу, гендерна демократія — категорія, що фіксує специфіку системи вольєвлявання двох статей — жінок і чоловіків — у громадському суспільстві як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплені й реально забезпечені в усвідомленні політико-правових принципів, діях, розбудові суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів та потреб [11, с. 13].

Державна гендерна політика — це діяльність (або бездіяльність у разі навмисного неспроможності такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо або опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві. Для державної гендерної діяльності характерні: вироблення гендерних стратегій і способів їх досягнення; цілеспрямоване розроблення планів, програм втілення гендерних стратегій; імплементація гендерного конструкту в усі сфери суспільного життя; вироблення державних механізмів забезпечення гендерної рівності в суспільстві, узгодження їх із громадськістю; прийняття гендерного законодавства; гарантування здійснення державної та правової політик щодо гендерної рівності; сприяння науковим установам у розробленні гендерних проблем і проведенні гендерного аналізу соціальних процесів у країні.

Оскільки реальне становище жінки часто суттєво відрізняється від становища чоловіка, акцент у структурі гендерних стратегій та їх реалізації ставиться на політичній сфері щодо покращення становища жінок. І це справедливо. Водночас така справедливість не унеможлиблює, а, навпаки, передбачає в структурі гендерної політики наявність надзвичайно важливого її напрямку — оновлення позиції чоловіків відносно формування гендерно якісніших, адекватних потребам сучасності світогляду, поведінки, громадських і державних форм діяльності, подолання неадекватності сприйняття ними сучасних перетворень світового й національного рівнів, насамперед у сфері гендеру [11, с. 230].

Сучасний тип жінки, політичного діяча є досить суперечливим суспільним феноменом, що віддзеркалює нелінійний шлях її становлення та розвитку. Час стає мірилом можливості й рівня суб'єктивних політичних перетворень, їх гендерного потенціалу й політичної активності, обсягу залучення інтелектуального ресурсу жінки та чоловіка сучасною політикою. Водночас феномен культури жінки як політичного діяча безпосередньо пов'язаний з національними потребами. Ця властивість спостерігається крізь призму історичного аспекту становлення та формування поняття жінки як політичного діяча, жінки-лідера [13].

Проблема жінки як політичного діяча на теренах української держави сягає своїм корінням в сиву давнину. Ще в славетні часи могутньої Київської Русі формується та ґрунтовно досліджується тип жінки як активного суспільно-політичного діяча. Яскравим прикладом постає образ київської княгині Ольги, відображення якого знаходимо в пісенному фольклорі, переказах, народних повір'ях та обрядах. Власне, цей епохальний період є першим етапом в політичній історії акумулювання жінки-політика як представника родової знаті.

Цікавим та насиченим в руслі цієї проблематики можна вважати епохальний період ХІХ — початку ХХ ст. Образ жінки як політичного діяча в Україні асимілюється з суспільно-політичним феноменом, детермінуючи це поняття з національно-демократичними вхілями. Можна з впевненістю стверджувати, що саме в цей період образ-тип жінки як політичного діяча набуває визначення та розвитку. Саме в

ці роки історія нам дарує визначні постаті таких видатних жінок, як: Марко Вовчок, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Марія Башкирцева, Олена Теліга — й аж до сучасних культурових персонажів — Ліни Костенко, Оксани Забужко, Соломії Павличко. Можна багато в чому сперечатися з їхніми поглядами та діями, проте потрібно віддати належне жінкам-лідерам, які внесли вагомий здобуток в рутину політичної історії українського народу.

У часи радянської влади на формування позицій та статусу жінок, зокрема, впливають суспільно-політичні й економічні перетворення цього періоду. В наукових дослідженнях ролі жінки у суспільстві радянська історична наука обмежувалася методологічним підходом, згідно якого головна увага у дослідженнях приділялася тим аспектам життя, які підтверджували успіхи радянського ладу. Власне, саме тою історичні дослідження цього періоду висвітлювали передусім діяльність жінок-робітниць, їх залучення до виробництва, громадсько-політичної діяльності [15].

Нова хвиля розвитку жіночого руху пов'язана з періодом 90-х років і сьогодення. Проблема жінки як політичного лідера активно обговорюється на наукових конференціях, дискусіях. З'являються та активно позиціонують себе як ефективну силу чисельні жіночі організації. На суспільно-політичну арену виходять жінки-активісти, займаючи керівні посади в тих чи інших установах різних рівнів.

Згідно останніх гендерних досліджень, саме жіночий стиль (перетворювальний) керівництва детермінується з демократичним розвитком суспільства. Беззаперечним є той факт, що в країнах з високим рівнем жіночого представництва у структурах влади (до прикладу, Фінляндія — 39,0 %, Норвегія — 35,8 %, Швеція — 33,5 %, Данія — 33,0 %) краще, ніж деінде, вирішуються проблеми екології, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, досягається злагода в суспільному організмі. При цьому від жінок-політиків очікують не тільки ефективного захисту соціальних інтересів населення, конструктивного й активного вирішення специфічно жіночих проблем, а й продуктивного стилю роботи, кращих методів розв'язання жагучих проблем суспільства. Зрозуміло, що жінкам-політикам, аби отримати представництво у вищих ешелонах влади, важливо вдало будувати свій імідж, який призведе до успіху [1].

Власне, політичний успіх виступає закономірним результатом системно-раціональної діяльності, який визначає остаточну позицію жінки в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх досягнень і поразок. На думку П.Бурдье, успішність позиціонування в політичному просторі вимірюється впливом політичного актора на процеси розробки та втілення стратегій розподілу всього соціального поля, а також можливості використання засобів та інститутів влади [6, с. 440]. Виходячи з цього, досягнення політичного успіху жінки-лідера у вузькому значенні можна розглядати як процес досягнення, реалізації та утримання влади.

Виходячи з вищезазначеного, жінці як політичному діячу необхідно моделювати якісно нові риси, за якими створюється її імідж в широкому розумінні цього поняття з перспективою досягнення успіху на політичній арені. За результатами соціаль-

них досліджень, особистість жінки як політичного діяча українські громадяни наділяють такими характеристиками, як: відповідальність, творчість, прагнення гармонії, вміння проявити рішучість та здібності в складних ситуаціях, готовність до нестандартних рішень, компромісність, використання нових методів керівництва, надання переваги комунікаційним засобам, толерантність у спілкуванні, колегіальний стиль прийняття рішень, прагматизм тощо [14].

Якщо проаналізувати найпопулярніших українських політиків, то можна побачити, що найпривабливішими для електорату виявляються саме їх феміністичні риси — поступливість, що інтерпретується як гнучкість, вміння запобігати конфліктам і вирішувати їх, розрядка напружених ситуацій, відмова від своїх претензій, амбіцій в гострих ситуаціях, тягіння до стабільності й передбачливості, а також "легка" емпатичність, яка інтерпретується як самопрезентація, вміння "подати" себе. Головна ознака українських політиків-жінок — їх чітка позиція, нехай навіть висловлена в гранично емоційному тоні. Тоді як у чоловіків — суцільна обтічність і невизначеність. Цілком ймовірно, що саме жінки-політики можуть стати останнім стратегічним ресурсом України [4].

Проте, ставлення до жінок-лідерів, зокрема політиків, у нашому суспільстві досить упереджене. Побутує думка, що жінці не місце у великій політиці. Основною перешкодою, яку суспільство виставляє перед жінкою на шляху до політичного лідерства, є суспільний стереотип про нездатність жінки до керівництва [17]. Жінки, які усупереч традиції обійняли високі посади, за даними досліджень громадської думки, виявилися ізольованими та маргіналізованими — як політики "не тієї" статі [3].

Таким чином, аналізуючи проблему гендерних аспектів жінки в політичному істеблішменті, можна зробити наступні висновки. Існування в Україні стереотипу особистості жінки як жінки-матері, жінки-господині, слабкої статі детермінують слабку мотивацію жінок до політичної активності. Саме тому необхідно готувати жінок до активної участі у політичній діяльності, проводити роботу із формування політичної культури суспільства, політичної свідомості. Необхідна також свідомо сформульована мета — обрати до парламенту країни більшу кількість жінок, і необхідність стимулювати створення фондів для фінансування жіночих виборчих кампаній. Адже демократичний процес української держави розвивається швидкими темпами, вимагаючи нового типу політичного лідерства. Між тим, настав час зміцнювати формування позитивного іміджу жінки як політичного діяча як априорі досягнення успіху.

І в цьому, на нашу думку, варто спробувати виведену Л.Хорішко формулу успіху: досягнення позиції політичними суб'єктами в межах політичного простору + реалізація ними запланованих стратегій + суспільне оцінювання отриманих результатів = політичний успіх. Приправивши все це зовнішніми даними, самопрезентацією, доброзичливими емоціями, яскраво вираженою чарівністю, ефективною комунікацією, гострим розумом, усталеними переконаннями, ефективною командою.

Перспективними напрямками подальших досліджень мають бути дослідження моделювання та розвиток типу жінки політичного діяча. Важливою

проблемою є також з'ясування сценарію формування жінки-лідера в суспільно-політичній сфері та виокремлення компонентів досягнення жінкою політичним діячем успіху.

Нехай життя — лише коротка мить,
Любити, будувати і творити —
Що є прекрасніш в світі для людини!
Г. Кривда

Література:

1. Аніщук Н. Гендерне квотування як засіб реалізації політичних прав жінок / Н. Аніщук // Наукові праці. — Одеса, 2004. — Т. 3.
2. Бендас Т.В. Гендерные исследования лидерства / Т.В. Бендас // Вопросы психологии. — 2000. — № 1. — С. 87—95.
3. Жеребкіна І. Фемінізм і сучасна філософія / І. Жеребкіна // Новий Образ. — 1997. — № 1. — С. 5.
4. Іващенко О. Участь жінок у політиці України / О. Іващенко // Слово і час. — 1997. — № 2. — С. 72.
5. Имидж лидера. Психологическое пособие для политиков / Под. ред. Е.В. Егоровой-Гантман. — М.: Знание, 1994.
6. Карасев В.Ю. Институализация политического поля / В.Ю. Карасев // Мысль со скоростью политики. — Харьков: Майдан, 2002. — С. 435—457.
7. Константинова В.Н. Женщины и проблемы политического лидерства / В.Н. Константинова // Женщины и социальная политика (гендерный аспект). — М., 1992. — С. 107—116.
8. Королько В. Г. Основы публичной риторики / В. Г. Королько. — Киев: Ваклер, 2002.
9. Кухта Б. Феномен политического лидера / Б. Кухта // Историчні силуети на тлі епох. — Львів: Кальварія, ЛФУА-ДУ, 2000. — 232 с.
10. Матвеев Р.Ф. Теоретическая и прикладная политология / Р.Ф. Матвеев. — М., 1994.
11. Мельник Т.М. Гендер у політиці / Т.М. Мельник // Основи теорії гендеру: навч. посіб. — К.: К.І.С., 2004. — 535 с.
12. Пірен М. Психологія гендерних відмінностей та врахування соціальної конструкції статі в політиці і громадській діяльності / М. Пірен // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави. — К., 2001. — Вип. 3. — С. 122—125.
13. Саприкіна М. Гендерний паритет в українській політиці / М. Саприкіна // Наук. вісн. — Одеса, 2006. — № 12 (32). — С. 175—182.
14. Скар О. Соціально-психологічне дослідження гендерних характеристик політичних лідерів / О. Скар // Соц. психологія. — 2006. — № 3. — С. 47—51.
15. Трофименко Л.С. Жіноче політичне лідерство: історіографічний аспект / Л.С. Трофименко // Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. — К.: Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, 2001. — Вип. 6. — С. 127—134.
16. Трофименко Л.С. Жіноче політичне лідерство як стиль політичної діяльності / Л.С. Трофименко // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. — К.: Інститут держави і права ім.В.М. Корецького НАН України, 2001, Вип. 14. — С. 446—453.
17. Шерман О. Гендерні аспекти негативного стереотипу політичного лідера / О. Шерман // Актуальні проблеми політики. — Одеса, 2004. — Вип. 22. — С. 48—51.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2010 р.